

Wilgen zijn zeer belangrijke stuifmeel- en nectarleveranciers voor bijen. Voor de honingbijen en hommels is het vaak het eerste stuifmeel dat in zeer grote hoeveelheden beschikbaar is. Als je een boswilg in de tuin hebt staan, kan je op afstand al duidelijk het gezoem van honingbijen en hommels horen.

Tekst en foto's: Arie Koster

Honingbij op bittere wilg

Bevlogen. . . . bijen en wilgen

Wilgen zijn bladverliezende, tweehuizige bomen en heesters. Tweehuizig wil zeggen dat de bloemen van beide geslachten op aparte, mannelijke en vrouwelijke, planten zitten. De bloemen zijn zeer klein en verenigd in katjes. Een katje bestaat dus uit tientallen tot meer dan honderd kleine bloemen. Bij het ontluiken van de knoppen zijn de katjes nog zachtharig en zilverwit. Bij de boswilg is dat vaak in januari al te zien maar vanaf half maart groeien de knoppen snel uit tot gele, mannelijke stuifmeelkatjes of groene vrouwelijke katjes. In Nederland komen 11 soorten wilgen voor en een heel stel bijensoorten, zie de tabel. In de omgeving van zandige, open plekken kunnen ook wilde

bijen, meestal zandbijen, massaal op wilgen foerageren. In het stedelijk gebied zie je dit ook maar in kleinere aantallen.

Treur- en knotwilgen

De meeste mensen kennen wilgen als karakteristieke elementen van het landschap. De opvallendste wilgen zijn treurwilgen en knotwilgen die bijna iedereen herkent. Treurwilgen zijn markante stadsbomen, die we vaak langs waterpartijen vinden. Schietwilg is in ons land zowel binnen als buiten het stedelijk gebied de meest aangeplante wilg en ook de wilg die we als knotwilg kennen. De natuurlijke wilgenbossen zijn minder bekend. Deze liggen vooral langs de grote rivieren en

langs de zoete wateren van Zuidwest Nederland. Zeer bekend zijn de Biesbosch en de Rhoonse en Carnisse grienden. In deze wilgenbossen is schietwilg meestal de dominerende boomsoort.

Wilgenbos in de Millingerwaard

Bijen die voor stuifmeel uitsluitend op wilgen vliegen

Donkere wilgenzandbij
Grijze zandbij
Roodbuikje
Roodscheenzandbij
Vroege zandbij
Zwart-rosse zandbij
Lichte wilgenzandbij
Grote zijdebij

Deze bijen treft men gewoonlijk niet in stadstuinen aan. De kans is veel groter in tuinen, natuurtuinen etc. grenzend aan het buitengebied in zandgrondgebieden of grenzend aan zandige terreinen. Dit geldt ook voor veel plekken in het rivierengebied, Zuid-Limburg en de lemige gronden in de oostelijke provincies. Als er binnen een straal van 100 tot 300(500)m nestgelegenheid voor deze bijen is, is de aanwezigheid van enkele van deze wilde bijen in de tuin zeker niet uitgesloten.

Bijen die zowel op wilgen als op andere planten vliegen

Asbij, Gewone dwergzandbij
Grasbij, Grijze rimpelrug
Roodgatje, Tweekleurige zandbij
Viltvlekszandbij
Witbaardzandbij, Zwartbronzen zandbij, Gewone franjegroefbij
Gewone geurgroefbij
Parkbronsgroefbij, Gehoonde metselbij, Rosse metselbij

Al deze bijen zijn (vrij) algemeen. De kans dat ze in stadstuinen voorkomen is groot. Maar er moeten wel veel meer bijenplanten groeien dan alleen wilgen. Hoe meer soorten wilgen er op een plek groeien des te groter de kans dat wilde bijen worden aangetrokken. Voor kleine tuinen is dat niet weggelegd, maar met de burensamen is er heel wat te bereiken. Als wilgen worden aangeplant voor waterretentie kunnen ze worden gecombineerd met kruidachtige, vaak later bloeiende planten die onder meer bijen en vlinders aantrekken. Metselbijen nestelen in onder meer holle afgestorven plantenstengels, in dood hout en in bijenhôtels. De overige genoemde bijen nestelen in de grond.

Grote zijdebij op kruipwilg

Wilgenvloedbossen groeien op periodiek overstromde, laaggelegen voedselrijke gronden in de uiterwaarden van de grote rivieren en in het zoetwatergetijdengebied dat karakteristiek is voor Zuidwest Nederland. Op sommige plaatsen, speciaal op rivierstrandjes, komt ook zwarte populier in deze bosgemeenschappen voor, onder meer in de Millingerwaard. Op de zonnige en half beschaduwde plekken groeien kruidachtige planten als

gele lis, bitterzoet, grote wederik, moerasandoorn, echte valerian, moeraskruiskruid, moerasspirea, moerasvergeet-mij-nietje, poelruit, penningkruid, watermunt, grote kattenstaart, gewone engelwortel* en wolfspoot*. Op plekken die niet meer overstroomd is grote brandnetel vaak dominant.

Wilgen en ondergroei

Wilgenbroekstruwelen worden gekenmerkt door geoorde wilg en

grauwe wilg. Ze vormen vrij lage tot 2-8 meter hoge en relatief dichte houtige begroeiingen. Ze komen vaak voor op allerlei overgangssituaties: langs randen van broekbossen, langs wateren, in natte duinvalleien, leemputten, in greppels en drassige bermen, en vooral in de periode voor 1990 als kilometers lange lintvormige vegetaties langs spoorwegen. Ze groeien vaak samen met boswilg*, wilde lijsterbes*, berken*, vuilboom*, Gelderse roos* en wilde kamperfoelie*. Deze struwelen worden vaak begeleid door bloemrijke ruigte zoals kale jonker*, koninginnekruid*, moerasrolklaver, moerasspirea, op open zonnige plekken onder meer door tormentil* en wateraardbei samen met de eerder genoemde soorten van wilgenvloedbossen. Uiteraard komen ook soorten voor waar geen bijen op vliegen zoals: grote cyperzegge, melkeppe, moerasvaren,

Tabel Nederlandse wilgen

Naam	Bloei	Hoogte	Kenmerken
Boswilg	mrt-apr	9m	Boom - blad lijkt op dat van appelboom; bloem geel, mannelijke katjes min of meer eivormig, de vrouwelijke langwerpig. Milieu & groeiplaats: matig voedselrijke, vochtige tot vochthoudende bodems; in bossen en bosranden, langs wegen en spoorwegen. Tuinen , ook als knotwilg
Duitse dot	mrt-apr	6m	Heester - blad langwerpig tot 20 cm lang, twijgen zwartviltig behaard. Milieu & groeiplaats: natte, zeer voedselrijke klei(achtige) bodems; in grienden.
Grauwe wilg	mrt-apr	6m	Heester - blad op de nerven behaard, dofgroen, aan de onderkant blauwgrijsachtig; ca 3 tot ruim 6 cm lang. Mannelijke katjes min of meer eivormig, de vrouwelijke langwerpig. Milieu & groeiplaats: natte tot vochtige, matig voedselrijke tot vrij schrale, zwak zure bodems; meestal op de lichtere gronden; in moerasbossen; spoorsloten en -greppels en langs allerlei oevers.
Katwilg	mrt-apr	4m	Heester - blad zeer smal, tot ca. 1,5 cm breed en 10 tot ruim 20 cm lang; bladrand gaafrandig en vaak naar binnen gerold. Katjes langwerpig en slank. Milieu & groeiplaats: natte tot vochtige voedselrijke bodems; in grienden en rivieroevers.
Bittere wilg	apr	3m	Heester - blad lancetvormig en boven het midden het breedst, aan de onderkant blauwgroen. Katjes rolrond en compact, helmknopen roodpaars. Milieu & groeiplaats: natte tot vochtige voedselrijke minerale bodems; in grienden en zand en kleigroeven en natte duin valleien Tuinen .
Geoorde wilg	apr-mei	2,5m	Heester - blad dof groen, gerimpeld en met korte, teruggekromde top, 2-3 cm lang; bloemgeel, mannelijke katjes ± eivormig, de vrouwelijke langwerpig. Milieu & groeiplaats: natte, zure, voedselarme tot matig voedselrijke zandige en lemige bodems; in struwelen, in natuurgebieden, in greppels langs wegen en in spoorweggreppels; zonnig. Tuinen .
Amandelwilg	apr-mei	4m	Heester - blad langwerpig, gezaagd en naar de top toegespitst, 5 tot 10 cm lang en tot ca. 2 cm; slank en kegelvormig, bast afbladderend en daaronder oranjeachtige/kaneelkleurige vlekken. Milieu & groeiplaats: natte, voedselrijke bodems; langs oevers, in grienden en lichte loofbossen.
Kruipwilg	apr-mei	1m	Heester - blad meestal klein (1-2 cm), maar kan ook relatief groot worden (2-5 cm) min of meer grijswit/zilverachtig behaard; mannelijke katjes min of meer eivormig, de vrouwelijke langwerpig. Milieu & groeiplaats: natte tot vrij droge zandgrond (arm-matig voedselrijk); in duinen, moerassen, spoorgreppels en wegbermen. Tuinen
Kraakwilg	apr-mei	20m	Heester - blad lancetvormig met een lange toegespitste top, van onderen kaal, iets kleverig. Katjes langwerpig en slank. Takken zeer gemakkelijk breekbaar. Milieu & groeiplaats: natte tot goed vochtige, voedselrijke bodems; langs oevers en bosranden van wilgen- en elzenbossen.
Schietwilg	apr-mei	20m	Boom - blad lancetvormig; bloem geel of groenachtig; katjes slank tot ca 5 cm lang. Milieu & groeiplaats: natte tot min of meer droge voedselrijke bodems; moerasbossen, langs wegen en watergangen; heel vaak als knotwilg. Als knotwilg, Tuinen
Laurierwilg	mei-jun	12m	Boom - blad zwak leerachtig, glanzend donkergroen, langwerpig en breed (de vorm van laurierblaadjes), ca. 6-11 cm lang en tot 5 cm breed, bladrand is klierachtig gezaagd en aan de voet op de overgang van de bladsteel met 4 of meer knopvormige klieren. Katjes langwerpig. Milieu & groeiplaats: op moerassige plaatsen, in duinvalleien, en oevers van rivieren, natte schrale graslanden.

Tabel Nederlandse wilgen

Doordat er zoveel soorten wilgen voorkomen en door hun gespreide bloeiperioden zijn wilgen zeer belangrijk voor wilde bijen. Als een wilde bij van één soort wilg afhankelijk zou zijn, is de kans groot dat zo'n bij door ongunstige weersomstandigheden lokaal verdwijnt. De mannelijke katjes zijn meestal geel en leveren stuifmeel, de vrouwelijke bloemen zijn groen of geel en ontwikkelen na de bevruchting zaad. Afhankelijk van de bodem, ruimte vocht en zon kunnen in principe alle wilgen ook in tuinen groeien. De meest voor de hand liggende zijn gemarkeerd met **Tuinen**.

smalle stekelvaren* en waternavel. *) soorten die in of langs regenkuilen of grotere retentiebekkens geïntroduceerd kunnen worden, maar niet op het diepste gedeelte.

Wilgen in tuinen

In principe kunnen alle wilgen in tuinen groeien, dit is afhankelijk

Stuifmeelkatjes van
grauwe wilg

van de beschikbare ruimte en de bodem. Wilgen staan graag in het volle licht. De voornaamste soorten staan in de tabel. Doordat de meeste wilgen graag nat staan en goed tegen wisselende waterstanden kunnen, zijn ze heel geschikt om teveel aan regenwater op te vangen. Dat kan door een regenkuil te graven of een andere diepe plek te maken waar het regenwater dat van de riolering wordt afgekoppeld in kan stromen. Het teveel aan hemelwater wordt in de kuil opgevangen en zorgt voor een wisselende waterstand. 's Zomers blijft de ondergrond vochtig en in de winter blijft het lang nat. Schietwilg, grauwe wilg en kruipwilg kunnen lang met hun wortels onder water staan. De andere soorten misschien iets

minder en kunnen iets hoger op de helling van de regenkuil worden aangeplant. Boswilg kan maar kort onder water staan. Deze moet op het hoogste punt van de waterkuil worden aangeplant. Op het diepste punt van de kuil kunnen ook overblijvende soorten worden aangeplant of uitgezaaid die we in wilgenbossen en wilgenstruweel aantreffen (hierboven met * aangegeven).

Snoei

Alle wilgen laten zich gemakkelijk snoeien. Ze bloeien op eenjarige twijgen. Indien nodig moeten ze direct na de bloei worden gesnoeid. Belangrijk is om gefaseerd te snoeien, zodat elk jaar takken van verschillende leeftijden aanwezig zijn. Boswilg en schietwilg kunnen als knotwilg worden gesnoeid. Grauwe wilg kan alleen in grote tuinen worden aangeplant, maar zal wel geregeld flink moeten worden teruggesnoeid. Bij de overige heesterwilgen kan worden volstaan met verjongings- en vormsnoei. Op natte zandige grond kan kruipwilg tot 5-10 cm worden teruggesnoeid of afgemaaid.

Voor alle details wordt verwezen naar www.bijenplanten.nl

Vosje op boswilg